

господарських робіт, участі в розвагах і святкових урочистостях. Дотриманню цих настанов лемки й досі надають важливого обрядового й етичного значення, засуджують будь-який прояв неповаги до пам'яті покійника. У перші роки відвідували їхні могили, зокрема у великі свята, часом виносили на могилу залишки страви або ласощів. Однак на відміну від сусідніх етнічних груп лемки могилам предків великої уваги не приділяли: коли на них зігнували дерев'яні хрести, могила заростала травою і забувалася. Леше час від часу на могилах садили улюблені дерева небіжчика, залишаючи так пам'ять про нього.

Після похорону родичі померлого мають обов'язково носити жалобу за покійним. Варто зауважити, що дуже часто поняття жалоби зводиться до відповідного кольору одягу, прикрас, заборони використовувати яскраві кольори. До середини ХХ століття лемки носили, на відміну від інших етнічних груп, одяг не чорного, а білого кольору.

Традиційно за батьками носять жалобу впродовж одного-двох років, за бабусею чи дідусем до трьох-чотирьох місяців. Батьки за дітьми часто не полишають жалоби впродовж багатьох років або й протягом всього життя. Виявами жалоби виступає і дотримання певних постів, зокрема перед Днем святого Петра та Павла. Батькам, у яких померли діти, забороняється їсти фрукти до Спасу, щоб дитина не була обділена ними на тому світі. За охрещеними маленькими дітьми жалобу не носять, тому що це чисті ангели, які не потребують жодної покути. Жалоба за самогубцями повинна включати постійно покуту у молитвах і даванні милостині від його імені, що спокутує його гріхи. Святий Іван Золотоустий про це говорить так: *"Постараємось, поскільки можливо, допомагати спочилим нечистим замість сліз, замість плачу, замість дорогих гробниць, нашими за них молитвами і приношеннями, щоби таким чином і їм, отримати обіцяні блага"* [12, с. 378].

Для поминання "нечистих" покійників також існують спеціальні дні, але не церковного, а народного календаря. Це перш за все, Навський Великдень або Русальний, і він випадає на четвер перед Трійцею. У цей день поминають самогубців, утоплеників та померлих нехрещеними дітей.

Описані вище звичаї та забобони відносяться до природної смерті. Якщо людина покінчила життя самогубством, її хоронили без священика, дзвонів і похоронного ритуалу на місці самогубства, на межі двох хотарів або за огорожею цвинтаря. Кожний, хто проходив біля самогубця, кидав на неї камінь, наслідком чого виростали високі могили. Тепер і самогубців почали хоронити на цвинтарях Бездомних, жебраків та подорожніх хоронила громада.

Отже, увесь рік сім'я носила жалобу, трималась зосереджено й сумовито. Не можна було співати, ходити на забави, наряджатися в барвистий одяг та, звичайно, робити весілля. Проте кожна людина сама обирає спосіб вшанування пам'яті померлого, це її особиста справа. Ми повинні пам'ятати, що з смертю, навіть, найблищої людини, наше життя не закінчується і ми повинні жити далі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатюк В. Похоронні звичаї й обряди / Володимир Гнатюк // Етнографічний збірник – Львів, 1912. – Т.1. – С. 131–424.
2. Колесса Ф. Вірування про душу й загробне життя в українській похоронній і поминальній обрядовості / Філарет Колесса // Записки НТШ. – Львів, 2001. – Т. 242. – С. 7–82.
3. Гузій Р. Похоронні обряди / Роман Гузій, Йосиф Вархол, Надія Вархол // Лемківщина: історико–етнографічне дослідження. – Львів; 1999. – Т. 2. – С. 94–123
4. Красновський І. Похоронні звичаї / Іван Красновський // Народна культура Лемківщини. – Львів, 2003. – Т. 1. – С. 131.
5. Барвінський О. Похоронна пісня / Олександр Барвінський // Руська читанка для науки руської літератури у вищих класах. – Львів, 1889. – Т. 2. – С. 24–25.
6. Огієнко І. Християнські вірування українського народу: історично-релігійна монографія. – К., 1992. – С. 424.
7. Ульяновська С. Поховально-поминальна обрядовість / Світлана Ульяновська // Українці: історико-етнографічна монографія у 2-х книгах. Кн. 2. – Опішне., 1999. – С. 333–344.
8. Свенціцький І. Похоронні голосіння / Іларіон Свенціцький // Етнографічний Збірник – Львів, 1912. – Т. 31–32. – С. 1–129.
9. Пахолок С. Прояви народного етикету у похоронній обрядовості українців / Світлана Пахолок // <http://vuzlib.com/content/category/55/55/62/>
10. Горей Степанії Олександрівни, 1930 р. н., жителька с. Криниця, Новосанчівського повіту Краківського воєводства.
11. Орел Л. З поховального обряду в Україні / Любов Орел // Українська родина: Родинний і громадський побут. – К. – 2000. – С. 372–377.
12. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Ярослав Радевич-Винницький. – Львів, 2001. – С. 434с.

Янюк І.

Науковий керівник – доц. Старка В. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ СПОРТИВНО-ГІМНАСТИЧНИХ ТОВАРИСТВ ПРАВО-РАДИКАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ В ПЕРІОД 1921-1939 РР.

Актуальність теми: діяльність молодіжних спортивних організацій «Пласт», «Сокіл» та інших викликає досить вагомий інтерес в нашому суспільстві. Діяльність більшості з них сягає своїми коренями в кінець ХІХ поч., ХХ ст. У міжвоєнний період остаточно відбулося їхнє структурне оформлення. Саме молодіжні гімнастичні товариства в цей період стали основою постачання молодих кадрів для політичних

організацій, які проводили національно-визвольну боротьбу. Відповідно, проводячи дослідження діяльності молодіжних гімнастичних товариств ми здійснюємо вклад і в дослідження національно-визвольної боротьби українського народу на західно-українських землях міжвоєнного періоду. Таким чином, дане питання є достатньо актуальним в наш час.

Метою даного дослідження є: дослідити особливості функціонування, організаційну структуру, склад учасників та роль молодіжних гімнастичних організацій у національно-визвольній боротьбі українського народу на західно-українських землях міжвоєнного періоду.

Для досягнення поставленої мети ми виконуємо такі **завдання:**

➤ Вивчаємо особливості функціонування молодіжних гімнастичних товариств території Східної Галичини в даний період.

➤ Досліджуємо організаційну структуру молодіжних гімнастичних товариств території Східної Галичини в даний період.

➤ Розкриваємо склад учасників та роль молодіжних гімнастичних товариств в національно-визвольній боротьбі українського народу на території східної Галичини в даний період.

➤ Систематизуємо зібрані дані.

Історіографію дослідження молодіжних гімнастичних товариств, які функціонували на території східної Галичини в міжвоєнний період доцільно поділити на три групи:

- Наукові праці очевидців.
- Роботи української діаспори.
- Праці сучасних українських дослідників.

Іван Боберський у своїх працях описав особливості становлення молодіжної організації «Сокіл» [1]. У своєму альманасі «Сокіл-батько» один із засновників організації описав основні етапи становлення організації та особливості її функціонування [2].

Дарія Ребет у своїй праці Євген коновалець та його доба виокремила розділ, присвячений молодіжній політиці УВО/ОУН, де окреслила роль, яку відводила ця організація молодіжному рухові на західно-українських землях в міжвоєнний період [3]. Цінність цієї праці в тому, що тези Д. Ребет, як учасниці подій являється, ще й першоджерелом.

Богдан Трофим'як здійснив комплексні дослідження діяльності основних молодіжних гімнастичних товариств на західно-українських землях у міжвоєнний період. У своїх працях «Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 р.)» [4] та «Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.)» [5] він розкрив основні етапи та напрямки діяльності даних громадських організацій.

Р. Расевич у його праці «Молодіжне товариство «Сокіл»» розкрив значення скаутського руху в тогочасному світі та внесок у цей рух Молодіжної громадської організації «Сокіл» [6].

Володимир Окаринський – відомий тернопільський дослідник скаутського руху. У своїх працях «Пластовий рух на Тернопільщині (від початків до сьогодення)» [7], «Український скаутський рух (1911 – 1944 рр.)» [8], «Пласт в українському національно-визвольному русі» (1911 – 1939 рр.) [9] вчений розкрив основні аспекти історії розвитку основних напрямів діяльності молодіжної скаутської організації «Пласт».

І. Шумський у своїх працях «Праворадикальний молодіжний рух у Східній Галичині у 20-і роки XX століття» [10] та «Молодіжне товариство «Луг» (1925-1939) у Галичині» [11] розкрив роль молодіжних організацій у національному відродженні у східній Галичині, а також розкрив особливості діяльності спортивно-гімнастичного товариства «Луг».

Джерельною базою даного дослідження є матеріали, розміщені у фондах Державного архіву Тернопільської області. Зокрема інформація про діяльність спортивно-гімнастичних товариств м. Тернополя [12], статути товариств «Сокіл» [13] та «Січ» [14], а також діяльності товариства «Рідна школа» [15], варто зазначити, що інформація з даного фонду вводиться в науковий обіг вперше.

Перші гімнастичні товариства в східній Галичині з'явилися ще в кінці XIX ст., Б. Трофим'як зазначає, що фундаторами цих організацій були І. Франко, М. Грушевський, І. Боберський та ін. [4, с. 28]. Деякі з них (Січ, Сокіл, Луг, тощо) стали основою для формування Легіону Січових стрільців під час Першої світової війни [6, с. 38]. В міжвоєнний період ці товариства отримали новий поштовх у своєму розвитку. Їхнім завданням стала підготовка патріотично налаштованої молоді до національно-визвольної боротьби українського народу проти Польщі в межах якої, внаслідок Ризького мирного договору, опинилася територія Східної Галичини [4, с. 53].

Польська адміністрація чинила різні перешкоди діяльності налаштованих в українському національному дусі громадських організацій, зокрема і «Соколу». Наприклад, на початку 1930-х рр. було внесено зміни до статуту пожежних товариств, що фактично забороняло діяльність молодіжних громадських організацій [4, с. 58]. Але, як стверджує Б. Трофим'як, це не заважало відроджуватися сокільській ідеї [4, с. 54].

Членом товариства «Сокіл», відповідно до його статуту, могла бути кожна особа «правого характеру», яка фізично здатна допомагати організації в здійсненні її діяльності [13, арк. 7].

Товариство "Сокіл" здійснювало велику видавничу діяльність. До середини 30-х рр. XX ст. було видано 130 назв літературних видань. Видавалися підручники, посібники, правила змагань, описи вправ, календарі тощо [2, с. 132].

Товариство "Сокіл" відіграло значущу роль в українському спорті як організація, яка одна з перших звернула увагу на спорт, як невід'ємну частину людського життя, і об'єднала в собі людей, що в майбутньому стали підготованими бійцями Української армії. [1, с. 16]. Ще у 1920 році було утворено так звану руханкову секцію, завданням якої було поширення ідей заняття спортом серед українського суспільства. Дана секція проводила різні спортивні турніри в яких могли брати участь, як сокільські гнізда, так і всі охочі. Найпопулярнішим таким турніром

були «Запорізькі ігрища», які проводилися із 1923 року [4, с. 61].

З 1933 року кожне гніздо товариства «Сокіл» повинно було звітувати про виконану роботу у питаннях фізичної підготовки молоді, крім цього організацією видавалася спеціальна література, яка пропагувала заняття гімнастикою та здоровий спосіб життя, також, варто зазначити, що старшиною організації для керівників гнізд проводилися спеціальні рубанкові курси, які тривали 3-4 дні [4, с. 57].

Паралельно із поширенням ідей фізичного розвитку молоді через заняття спортом, «Сокіл» проводив антиалкогольну кампанію, в рамках якої вони проводили акції бойкоту закладів, що розповсюджують алкоголь, а також інші пропагандистські акції, такі як групові присяги членів «Соколу» не вживати алкоголю [4, с. 79-80].

Інша молодіжна громадська організація «Січ» ставила собі за мету відродження традицій українського народу, зокрема козацьких традицій Війська запорізького [5, с. 209].

Емблемою товариства «Січ» був український лев. Кожен новий член товариства отримував членську картку та листок із списком вправ [13, арк. 18]

Члени товариства займалися безпосередньо пожежним мистецтвом та фізичними вправами, а також верховою їздою, веслуванням, боротьбою, музикою.

Ієрархія такого товариства полягала у поділі всіх членів на дійсних, «спомагаючих», основних і почесних [13, арк. 41].

У випадку тривалої перерви члена товариства в участі в діяльності товариства «Січ» староста міг вимагати повторної реєстрації такого члена. [14, арк. 24].

У 1925 році Польська влада заборонила діяльність пожежних товариств «Січ». Колишні члени цієї організації були змушені переформуватися у товариство «Луг», чим знову вказували на зв'язок із козацьким минулим. Збереглися і основні напрями їхньої діяльності. Б. Трофим'як зазначає, що перші товариства «Луг» були утворені в Галичині вже у 1925 р. [4, с. 238-239]. Для поширення своїй ідей лугівці використовували періодичну літературу, зокрема часопис «Вісті з Лугу» [4, с. 239].

У перші роки діяльності товариства «Луг» розвивали такі види спорту: футбол, легку атлетику, теніс. Б. Трофим'як підрахував, що в цей період мережа «Лугу» була поширенішою, ніж «Соколу» [4, с. 240].

«Луг» проводив активну просвітницьку роботу. Зусилля цієї організації були направлені на відновлення козацької слави українського народу, про діяльність «Лугу» писала навіть закордонна преса, зокрема німецька [4, с. 242]. Відновлювати національну гідність українців «луговики» намагалися, привертаючи увагу до козацьких традицій. Задля досягнення цієї мети вони організували польові табори [11, с. 164], фестивалі, на які члени товариства приходили в козацьких костюмах, інколи верхи на конях проходили маршем вздовж населених пунктів. Також товариство боролось проти вживання алкоголю, «луговикам» не можна було самим ходити в шинки, а також вони відмовлялися від цього інших [4, с. 241-244].

«Луг» намагалися привернути до себе різні політичні партії. Спершу прихильники соціалістичного напрямку навіть призвели до розколу організації (1929 р.) згодом нав'язати свою політику організації намагалася УВО [4, с. 243-246].

Самий провід УВО, за словами Дарії Ребет, бачив роль «Лугу» та інших молодіжних організацій у духовній та фізичній підготовці свого майбутнього членства серед молоді [3, с. 482-483].

З самого початку молодіжну громадську організацію «Пласт» польська влада переслідувала за її активну громадянську позицію. В. Окаринський стверджує, що для цього влада використовувала різні методи: обшуки в домах активістів, публічні процеси над ними, моральний тиск, тощо [7, с. 30-31]. Через репресії з-боку польської окупаційної влади «Пласт» був змушений проводити свою діяльність у підпіллі [9, с. 137].

Основними завданнями, які перед собою ставили «пластуни» були: просвітницька робота, студентський рух, поширення серед широких верств суспільства культу українських визвольних змагань, видавнича справа, антиалкогольний та антінікотинний рухи, тощо [8, с. 124].

В умовах заборони діяльності українських молодіжних організацій, що сталося внаслідок політики «Пацифікації», «пластуни» створювали цілий ряд спортивних та скаутських організацій (спортивний клуб «Сагайдачний», гурток «Чорне море», тощо). Для організації позашкільної діяльності учнів «пластуни» організувалися в «доріст» при товаристві «Рідна школа» [9, с. 141]. Слід зазначити, що сама «Рідна школа» в цей період мала свій кінематографічний апарат і займалася показом кінофільмів для мешканців повітових міст [15, арк. 20, 64].

Основним видом діяльності «Пласту» все ж була організація вишкільних таборів, які проводилися майже кожного року [9, с. 140].

В. Окаринський стверджує, що «пластуни» часто задля конспірації в умовах жорсткої заборони на свою діяльність входили в інші громадські організації, зокрема молодіжні католицькі організації «Орли», «Молодь Христова», а також «Сокіл» [7, с. 34].

Крім вказаних вище існували й інші молодіжні спортивно-гімнастичні організації та спортивні клуби, діяльність яких мала локальний характер [12, арк. 1].

Отже, як зазначив І. Шумський молодіжний рух право-радикально спрямування відіграв важливу роль діяльності національно-визвольного руху українського народу на землях Західної України в цілому [10, с. 132].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боберський І. Українське сокілство (1894—1939). / Боберський І. – Львів: "Сокіл-Батько", 1939. — 160 с.
2. «Сокіл-Батько». Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах. 1894 – 1994. Львів: РВО «Основа», 1996. – 268 с.
3. Ребет Д. Націоналістична молодь і молодечий націоналізм / Ребет Д. //збірник «Євген коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. – с. 482 – 502.
4. Трофим'як Б.Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 р.). / Трофим'як Б.Є. – К.: ІЗМН, 1997. – 424 с.
5. Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга

- пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.). / Трофим'як Б. – Львів, 2002. – 260 с.
6. Расевич Р. Молодіжне товариство «Сокіл»./ Расевич Р. – Тернопіль, 2000. – 96 с.
 7. Окаринський В. М. Пластовий рух на Тернопільщині (від початків до сьогоднішнього дня)./ Окаринський В. М. – Тернопіль, 2007. – 108 с.
 8. Окаринський В. М. Український скаутський рух (1911 -1944 рр.)./ Окаринський В. М. – Тернопіль, 2006. – 232 с.
 9. Окаринський В. М. Пласт в українському національно-визвольному русі (1911 – 1939 рр.)./ Окаринський В. М. – Тернопіль, 2006. – 221 с.
 10. Шумський І.І. Праворадикальний молодіжний рух у Східній Галичині у 20-і роки XX століття/ Шумський І.І // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Вип. 12. – Тернопіль, 2001. – С. 131-134.
 11. Шумський І.І. Молодіжне товариство “Луг” (1925-1939) у Галичині/ Шумський І.І // Україна на шляху до незалежності і демократії. Тематичний збірник праць викладачів, студентів і аспірантів історичного факультету Тернопільського державного педагогічного інституту. – Тернопіль, 1996. – С. 163-166.
 12. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО), м. Тернопіль, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 1565, 1 арк.
 13. ДАТО, м. Тернопіль, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 362, 49 арк.
 14. ДАТО, м. Тернопіль, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 363.
 15. ДАТО, м. Тернопіль, Ф. 231, Оп. 1, Спр. 1792.

Юнко В.

Науковий керівник – доц. Саранча Г. В.

РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

Еміграція як явище, спричинене соціально-економічними і політичними обставинами, належить до особливого виду переміщення людей. У міжвоєнні роки еміграцією, яку прийнято називати другою хвилею, в Західній Україні було охоплено близько 100 тис. чол., або десята частина населення краю. Незважаючи на вагомий значення еміграції міжвоєнного періоду в житті Західної України, її причини, масштаби, напрями, динаміка та інші аспекти українськими істориками вивчалися лише фрагментарно. Це й обумовило інтерес до цієї теми.

Досить непросто визначити точну кількість українських емігрантів, що виїхали під час другої хвилі. Найбільш прийнятною цифрою міжвоєнної української еміграції до США і Канади вважається 100 тис. осіб [1]. Професор Торонтського університету (Канада) Пол Магочі на основі даних перепису населення США в 1920, 1930 і 1940 рр., а також беручи до уваги рідну мову українських американців, різницю в кількості народжених у США і поза країною, а також тих, які вже значились у попередніх переписах, дійшов висновку, що в повоєнний період до США прибуло 94 385 русинів-українців. Щоб дійти цієї, як він сам розцінює, максимально наближеної до реальності цифри, йому довелося враховувати й приналежність до тієї чи іншої церкви та інші фактори. Можна вважати, що понад 60 тис. українців осіли в Канаді. Менш вірогідні відомості щодо інших країн. П. Губарчук, наприклад, зазначає, що в період між двома світовими війнами лише до однієї Аргентини прибуло понад 120 тис. українців. Певні групи українських переселенців прибували й до інших країн Латинської Америки – Бразилії, Уругваю, Парагваю та ін. Підсумовуючи наведені цифри, можна зробити висновок, що в міжвоєнний період західноукраїнські землі залишили понад 300 тис. емігрантів [2, с. 309].

Емігранти з західноукраїнських земель поповнили імміграційні осередки в США. Євреї переважно осідали в містах, зокрема Нью-Йорку, Філадельфії та Чикаго. Характерно, що значний відсоток серед них становили кваліфіковані робітники й особи, зайняті в торгівлі. Поляки оселилися у своїх головних імміграційних скупченнях – штатах Іллінойс, Пенсильванія, Нью-Йорк, Мічиган, Вісконсин, Масачусетс. Українці здебільшого замешкали у штатах Пенсильванія, Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Іллінойс. Поляки й українці в США були найменш кваліфікованою робочою силою і, відповідно, займали найнижчі щаблі соціальної драбини [1, с. 219].

Емігранти з Західної України розселилися переважно у степових провінціях Канади – Альберті, Манітобі, Саскачевані. Незначні їх скупчення були також у провінціях Онтаріо, Британська Колумбія, Квебек. Українці здебільшого мешкали у сільській місцевості, де творили окрему спільноту. У містах українські колонії загалом були нечисленними. Натомість поляки мали значні скупчення у великих промислових центрах Канади: Вінніпезі, Торонто, Монреалі, Едмонтоні, Віндзорі [1, с. 166].

Єврейські іммігранти розселялися здебільшого у містах, зокрема, Монреалі, Торонто, Вінніпезі, де займалися торгівлею і ремеслами, головним чином кравецтвом.

У міжвоєнний період емігранти з Галичини, Волині та Полісся розселилися майже в усіх провінціях Аргентини, але найбільші їх скупчення були у Буенос-Айресі, провінції Буенос-Айрес і провінціях Місіонес, Чако, Мендоза, Ріо Negro, Формоса, Коррієнтес, Кордоба [2, с. 190].

До Парагваю з Західної України емігрувало близько 10 тис. осіб. Майже 86% з них становили українці, 9% – поляки, 5% – німці та чехи з Волинського воєводства. У зв'язку з негативним ставленням парагвайських властей до євреїв, їхній відсоток серед переселенців був мізерним.

Загалом за національною ознакою еміграція з Західної України до Парагваю була переважно українською. Українці у цій країні розселялися вздовж річки Альто-Парана і їхнім найбільшим осередком було м. Енкарнасьйон, навколо якого згуртувалися численні колонії переселенців, а саме: Фрам, Уру-Сопукай, Нова Волинь, Сандова.